

Boknytt

Av Bente Foldvik

Havbruksnæringens historie

Edgar Hovland, Dag Møller, Anders Haaland, Nils Kolle, Bjørn Hersoug, Gunnar Nævdal: «Over den leiken ville han rå. Norsk havbruksnærings historie. Norges fiskeri- og kysthistorie. Bind V», Fagbokforlaget, Bergen 2014, 468 s., ISBN 978-82-321-0428-4.

Til sammen fem bind om Norges fiskeri- og kysthistorie ble gitt ut sist høst i anledning grunnlovsjubileet, med Nils Kolle fra Universitetet i Bergen som hovedredaktør. Vi har omtalt ett bind i hvert nummer av KYSTEN i løpet av 2015, dette er det siste av dem.

Edgar Hovland skriver om «et av de mest spektakulære utviklingsforløp i moderne norsk næringsliv. I løpet av mindre enn et halvt hundre år har oppdrettsnæringen eller havbruket vokst fra praktisk talt intet til en av våre viktigste næringer». Havbruket har i løpet av denne tida blitt langt større enn den tradisjonsrike fiskerinæringen. I 2012 slaktet vi i Norge 1,32 milliarder kilo laks til en førstehandsverdi av 30,6 milliarder kroner. På alle stadier i produksjonsprosessen har det skjedd en eventyrlig utvikling, drevet fram av ønsket om lønnsomhet, bygd på basis av erfaring og forskning, og – med påfyll av kompetanse fra den tradisjonelle fiskerinæringen.

Dag Møller og Anders Haaland har streket opp noen lange linjer og tatt for seg perioden fra 1850 til 1945. Det fantes flere eksempler på ganske stort anlagte forsøk på å få til matfiskeoppdrett av laks og sjøørret lenge før 1900. I Engervannet i Bærum ble det anlagt en saltvannspark, for eksempel. Vannet ligger like ved et lakseførende vassdrag, Sandvikselven med Lomma og Isielven som viktigste bielver. Pionerene ga etter hvert opp, blant annet fordi Engervannet råt-

net av mangel på sirkulasjon, springflo ødela gitterrammene som skulle holde fisken inne, osv. Mye prøving og feiling både på den nasjonale og den internasjonale arenaen beskrives i dette kapittelet.

Vi blir geleidet gjennom pionertida da fiskeoppdrett var en risikosport med stor sjans for tap. Mange arbeidet i blinde, mer drevet av entusiasme og lidenskap enn av forventninger om rask og stor fortjeneste. Noen få lyktes, men mange forsvant ut av næringen med tomme lommebøker. Mange miljøer var dyktige til å dele erfaringer på godt og ondt. Vi kan lese om organisering, konkurser, konflikter og miljøproblemer, krangel med konkurranter på internasjonale markeder, dumpinganklager osv. Boka belyser antibiotikabruken som var et problem på slutten av 1980-tallet, men som oppdretterne seinere fikk bukt med. ILA, Hitrasylke, vaksinasjonsprogrammer, lakselus og problemer med rømming er også beskrevet, så også førproblematikken.

Det var med andre ord veldig mange problemer som måtte løses underveis for å bygge næringen videre. Det er mulig entusiastene i starten så for seg at de skulle redde sine lokalsamfunn, og mange arbeidsplasser har det blitt skapt i denne næringen, men kanskje ikke så mange som man kunne tro i forhold til verdiene som eksporteres. Likevel tar oppdrett hele kysten i bruk, og visjonene for framtida er svimlende ifølge eksperter oppnevnt av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab og Norges Tekniske Vitenskapsakademi. De mener at sjømatnæringen burde kunne tidobles innen 2050.

«Norsk oppdrettsnæring står overfor mange utfordringer: fiskesykdommer,

lus, rømming, fôr og arealtilgang. På alle disse områdene foregår det et intensivt arbeid for å finne løsninger, både i oppdrettselskapene og i en rekke forskningsinstitusjoner. Fiskesykdommer vil være et permanent problem, ettersom også kjente sykdomsfremkallende bakterier og virus muterer og blir resistente mot tradisjonell behandling. At næringen mister én av fem fisker før slaktning, er ikke bare et dyrevernetisk problem, men fører også til store økonomiske tap. Mye investeres derfor i fiskehelseforskning, og mest synes å kunne vinnes via forebygging», skriver Bjørn Hersoug og Edgar Hovland blant mye annet.

Boka gir et godt og detaljert innblikk i framveksten av en næring som tar hele kysten i bruk, og som har framtida for seg, ifølge forfatterne. Les og lær!

KYSTGENSER i 100 % ull

Ordinær pris 950,-
760,-
Kun kr

20 % rabatt til Kystlag

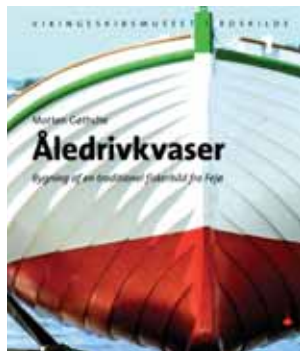
Lyngør Trikotage
Sagesundveien 126 - 4900 Tvedestrand
mail:ogunvald@online.no
Telefon 900 800 75

www.lyngortrikotage.no

Åle drivkvaser

Morten Gøthche: «Åle drivkvaser. Bygning af en traditionel fiskerbåd fra Fejø», *Vikingskibsmuseet i Roskilde 2015*, 80 s., ISBN: 978-87-85180-62-9.

I dette delikate heftet får vi presentert en båttype bygd for ålefiske i grunne farvann i Danmark. Den er brei, har brønn til opp-

danske båtbyggere på Fejø som utviklet

bevaring av ål i midten – og skroget er gjennomhullet for å sørge for sirkulasjon av friskt vann til den levende fangsten. Forfatteren Morgen Gøthche beskriver båttypens tyske inspirasjon fra slutten av 1800-tallet. Det var to

de danske åle drivkvasene. Vi får et innblikk i byggemetodene og hvordan åle fiskerne brukte båtene.

Det er fortsatt bevart noen få åle drivkvaser, en av dem eies av Vikingskibsmuseet i Roskilde. Søren Laursen ble betatt av båtene, fikk seinere ansettelse som seiler på museet, og bestemte seg for at han ville ha sin egen åle drivkvas. Museet fikk jobben med å lage en ny som sto ferdig i 2010. Byggingen er beskrevet i heftet, som kom ut nylig.

Selfangst

Britt Johansen: «Selfangst – et liv for mannfolk. Folk og fartøy fra Nordland på ishavet», *Snøfugl forlag 2014*, 302 s., ISBN 978-82-7083-446-4.

Britt Johansen har dokumentert selfangst gjennom å intervju skipper og mannskap, fortrinnsvis fra Nordland, men også fra Troms.

Hun har også selv vært med ishavsskipper Bjørne Kvernmo om bord på ishavsskuta «Havsel» to ganger, er utdannet kystsonesforvalter, var sekretær i Nordlands Fylkes Fiskarlag og har vært ansatt ved flere værstasjoner i arktiske områder.

Boka gir et godt innblikk i en svær

næring som foregikk over enorme områder, fra Kvitsjøen i øst til Newfoundland i vest. Det første kapitlet er viet ishavsfangst og polarferder før år 1900. Folk fra Nordland kom med i selfangsten under første verdenskrig, lokket av gode priser på

spekk og skinn. Vi får innblikk i fangst-dagbøker og fakta fra denne tida. Familien Schjelderup markerte seg i næringen, ett kapittel er viet fangstmenn som var med på skutene på 1930-tallet. Boka inneholder blant annet intervjuer med fangstfolk som var med om bord på

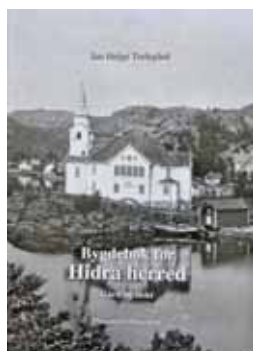
«Quest» og «Polarquest» på 1940- og 50-tallet. Vi får høre om høy risiko, forferdelige forlis, slit og strev, men også om god fortjeneste. Folk fikk et nært forhold til de skutene de var med på, båtene er sentrale i fangstfolkernes fortellinger.

Det siste kapitlet er viet forfatterens egne observasjoner som selfanger om bord på «Havsel» av Alta både i 2005 og 2006. Hun beskriver også tilværelsen som meteorologfullmektig på Bjørnøya i 2006, og på Nordøst-Grønland i tilsvarende stilling på værstasjonen i Danmarkshavn. Hun har også arbeidet på Jan Mayen i perioden 2008 til 2009, og på Hopen i 2009 til 2010. Boka er et viktig bidrag for å dokumentere en stor næring som nå er i ferd med å forsvinne.

Bygdebok for Hidra

Jan Helge Trelsgård: «Bygdebok for Hidra herred. Gård og slekt», *Flekkefjord historielag, Flekkefjord 2014*, 696 s., ISBN 978-82-993970-3-2.

Nylig har første bind i bygdeboka for Hidra herred kommet ut. Her finnes en grundig oversikt over gårder og slekter i det gamle herredet, som i 1965 ble innlemmet i stor-kommunen Flekkefjord. Herredet består av 31 matrikelgårder på øya Hidra og 29 gårder på fastlandet innenfor. Fra

gammelt av var det to uthavner på øya, samt flere havner som lå lagelig til for anløp i kystleia. Historien om kirkestedet Kirkehavn er med i det første bindet. Boka inneholder et rikholdig materiale av avskrifter fra eldre kilder som har vært

vanskelig tilgjengelige. Her finnes sita-ter fra lens- og fogderegnskaper, pantebøker, skifteprotokoller, tingbøker, pres-tearkiver, forliksprotokoller osv. Her er

øyeblikksskildringer fra rettssalen som gjenspeiler vanlige folks rettsfølelse, hva de var uenige om, hva slags last skutene førte og hvor de dro. Båtene var bæreb-jelkene i kystbygda, fartøybeskrivelser er også med. Kildene kan gi viktige innblikk i livet i uthavnene, heter det i følgeskri-vet fra Flekkefjord historielag.